

Running head: ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

**De invloed van controle en de sociale omgeving op alcoholgebruik onder de 18
jaar in Houten**

Meike van Kuik & Veerle van der Weijden

**De invloed van controle en de sociale omgeving op alcoholgebruik onder de 18
jaar in Houten**

Pre-master thesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Universiteit Utrecht

Studenten:

Meike van Kuik – 5858607

Veerle van der Weijden – 5693713

Werkgroepdocent: Chris Baerveldt

Datum: 23-06-2016

Aantal woorden: 6596

Aantal referenties: 40

Abstract

Doel. Het doel van deze studie was onderzoeken hoe jongeren onder de 18, ondanks de wetgeving, toch aan alcohol kunnen komen. Hoe ziet het actuele alcoholgebruik er uit en hoe wordt dit beïnvloed door de mate van controle door de economische sector en de sociale omgeving? **Methoden.** Data werd verkregen uit een ingevulde survey onder studenten van een VMBO school ($n = 155$, $M = 15.19$). **Resultaten.** Deze studie toont aan dat driekwart van de respondenten drinkt. De mate van controle door de economische sector heeft een negatieve samenhang met alcoholgebruik. De mate van beschikbaarheid via sociale omgeving heeft een positieve samenhang met alcoholgebruik. **Conclusie.** Ondanks de wetswijziging drinkt een groot deel van de jongeren onder de 18 jaar. De mate van controle heeft echter wel een negatieve samenhang met alcoholgebruik van de jongeren. Het lijkt aannemelijk dat een hogere mate van controle er voor zorgt dat jongeren minder alcohol afnemen bij de economische sector. Dit doet vermoeden dat zij via andere wegen aan alcohol komen, namelijk de sociale omgeving.

Purpose. The purpose of this study was to examine how youth under 18 have access to alcohol, when the law states they're not allowed to drink. What is the current alcohol use like and how is this influenced by the degree of control by the economic sector and the social environment? **Method.** Data was collected through a survey, filled in by VMBO students ($n = 155$, $M = 15.19$). **Results.** This study shows that three quarters of the respondents drink alcohol. The degree of control of the economic sector has a negative connection to alcohol use. The availability through the social environment has a positive connection to alcohol use. **Conclusion.** Despite the change in law, a great part of youth under 18 drink alcohol. Nevertheless the degree of control has a negative association with alcohol use. It seems plausible to suggest that a higher level of control ensures that young people consume less alcohol in the economic sector. This suggests that they get alcohol through other means, namely the social environment.

Inleiding

“Fors meer comazuipers, die nu stiekem drinken” (NOS, 2016), “Aantal alcoholvergiftigingen onder jongeren blijft hoog” (Volkskrant, 2014), “Jongeren kopen 2 miljoen keer per jaar alcohol” (NOS, 2016). Dit zijn slechts enkele nieuwskoppen die alcoholgebruik van jongeren in de afgelopen jaren onder de aandacht brengen.

Vanaf 1 januari 2014 is de minimale leeftijdsgrens voor het kopen en nuttigen van alcoholische dranken verhoogd naar 18 jaar. De verandering in de Drank- en Horecawet heeft als doel om de risico's door alcoholgebruik op jongeren te verkleinen (Rijksoverheid, z.d.). Het gaat om risico's als schade aan organen en hersenen, kans op verslaving op latere leeftijd, het verkrijgen van alcoholvergiftiging, agressie, (verkeers-)ongevallen en onveilige en/of onvrijwillige seks (Jellinek, 2016). In ditzelfde jaar is de NIX18 campagne door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in het leven geroepen om in samenwerking met een aantal partners de sociale norm ‘niet roken en drinken tot je 18^e’ te versterken. Deze campagne is gericht op de gehele maatschappij, maar op jongeren onder de 18 in het bijzonder (NIX18, z.d.).

Ondanks deze maatregelen komen in de media en de actualiteit nog geregeld berichten naar voren over jongeren onder de 18 jaar die in aanraking zijn gekomen met alcohol, soms met vervelende gevolgen. Ook kennisinstututen zoals het Nederlands Jeugd Instituut, Jellinek en het Trimbos Instituut laten cijfers zien waaruit blijkt dat er nog steeds veel alcohol genuttigd wordt bij jongeren onder de wettelijke leeftijdsgrens. Zo schrijft Jellinek in een onderzoek uit 2015 naar de vraag of Nederlandse jongeren de zuipschuiten van Europa zijn, dat 33% van de 15/16 jarigen meer dan 40 keer gedronken heeft. In de afgelopen maand is 20% meer dan 10 keer dronken geweest en 3% is in zijn hele leven meer dan 20 keer dronken geweest. Het Trimbos Instituut vond in een internationale studie uit 2011 dat 84% van de 15/16 jarigen ooit eens gedronken heeft, waarvan 64% in de laatste maand. Van de jongeren heeft 35% voor het eerst gedronken op 13-jarige leeftijd (Trimbos Instituut, 2012). Er worden geen verschillen gevonden voor jongens

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

en meisjes. Uit ander onderzoek blijkt dat de cijfers wel omlaag zijn gegaan sinds de invoering van de nieuwe leeftijdsgrens (Trimbos Instituut, 2015). Ook het Nederlands Jeugd Instituut stelt in 2014 dat de cijfers in de afgelopen jaren zijn gedaald, maar zien nog steeds dat er gedronken wordt onder de 18 jaar.

Ook binnen de gemeente Houten is de ervaring dat jongeren onder de 18 jaar drinken en is alcohol een terugkerend thema sinds de wetswijziging. De wethouder van Welzijn en Volksgezondheid daagde mensen uit om in 2016 mee te doen met de campagne IkPas, waar men 30 dagen geen alcohol drinkt (Gemeente Houten, 2016). Ook in 2015 deed de gemeente Houten mee met deze campagne (Gemeente Houten, 2015). Jongerenpanel SHINE richtte zich in 2015 met hun maatschappelijke jongerenvoorstelling op het thema alcohol (Ons Houten, z.d.). Naast de voorstelling werd er ook een jongerendebat georganiseerd, waar jongeren gevraagd werd om in gesprek te gaan met politici over het alcoholbeleid in de gemeente (Gemeente Houten, 2015). In een gesprek met een jongerenwerker uit Houten, wordt bevestigd dat alcoholgebruik onder de 18 jaar voorkomt. *“Met oud en nieuw zijn veel jongeren bij het jongerencentrum geweigerd die al laveloos aankwamen”*, aldus de jongerenwerker (persoonlijke mededeling, 7 april 2016).

De berichtgeving geeft tegenstrijdige informatie, enerzijds de nieuwe wetgeving en anderzijds de cijfers van alcoholgebruik onder de 18. Dit wekt de indruk dat de wetswijziging niet effectief is. Het lijkt er op dat jongeren zich niet laten tegenhouden om alsnog alcohol te drinken. Dit roept de volgende vragen op: Wordt de wetgeving wel voldoende gehandhaafd? Welke invloed heeft de mate van controle op het alcoholgebruik van jongeren? Wat gebeurt er wanneer zij met alcoholhoudende drank aan de kassa verschijnen? En welke rol speelt de sociale omgeving van de jongeren bij hun alcoholgebruik en het verkrijgen van alcohol?

Om meer inzicht te krijgen in een verklaring van alcoholgebruik bij jongeren onder de 18 jaar, wordt er gekeken binnen de economische sector, waar alcohol verkocht en/of geschonken wordt. Er zal gekeken worden naar de ervaring van jongeren over de controle, wanneer zij

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

proberen alcohol te kopen bij (1) sportclub, (2) supermarkt, (3) slijterij, (4) café en (5) jongerencentrum. Ook zal er onderzocht worden of de sociale omgeving een rol speelt bij het alcoholgebruik van jongeren. Hierbij wordt gekeken naar de rol van (1) ouders/verzorgers, (2) broers/zussen, (3) andere familie en (4) vrienden. Op deze manier wil dit onderzoek bijdragen aan de consistentie van de handhaving van de wetgeving binnen de gemeente door alle betrokken partijen. De belangrijkste vraag luidt: hoe kan het dat er door jongeren meer gedronken wordt dan je naar aanleiding van de wetgeving zou verwachten? Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. Hoe ziet het alcoholgebruik er uit van jongeren onder de 18 jaar?
2. Welke invloed heeft de mate van controle door de economische sector op actueel alcoholgebruik van jongeren?
3. Welke invloed heeft de sociale omgeving op actueel alcoholgebruik van jongeren?

Literatuurstudie

In de literatuurstudie zal als eerste de identiteitsontwikkeling van adolescenten worden besproken. Als tweede zal ingegaan worden op de aantrekkingskracht van alcohol op adolescenten. Vervolgens worden de ongewenste effecten van alcohol toegelicht. Daarna komen verschillende vormen van preventie aan bod en als laatste zullen de sociale invloeden belicht worden. Er zal afgesloten worden met de hypotheses.

Identiteitsontwikkeling in de adolescentie

Tijdens de adolescentiefase ontwikkelen jongeren hun identiteit. Marcia (1966) veronderstelt twee belangrijke processen die de identiteit vormen, namelijk exploratie en commitment. Exploratie houdt in dat adolescenten verschillende alternatieven tegen elkaar afwegen om vervolgens een weloverwogen keuze te kunnen maken. Als er voldoende is geëxploreerd komen jongeren tot commitment van bepaalde identiteitsontwikkelingen. Commitment is de mate waarin jongeren keuzes hebben overwogen en zich aan deze keuzes

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

vastleggen. Gebaseerd op de hoeveelheid exploratie en commitment ontstaat er een identiteit bij de adolescenten. De theorie stelt dat het proces van experimenteren met verschillende situaties, waaronder alcohol, van belang is voor de ontwikkeling. Het zelf ervaren van (ongewenste) gevolgen kan de jongeren leren om een weloverwogen keuze te kunnen maken.

Aantrekkingskracht van alcohol op adolescenten

Tijdens de fase van identiteitsontwikkeling zijn er voor jongeren verschillende redenen om alcohol te nuttigen. Alcohol stimuleert het vrijkomen van endorfine en dopamine, dit zorgt voor een gevoel van plezier. Het ervaren van dit gevoel, kan de wens om alcohol te drinken versterken. De keuze om alcohol te drinken kan gerelateerd worden aan de directe effecten van alcohol zoals, spanning vermindering en stemming verbetering of de indirecte effecten zoals, *'peer acceptatie'*. De redenen van adolescenten om te drinken kunnen gebaseerd worden op persoonlijke ervaringen, situaties en verwachtingen. De beslissing om te drinken is een combinatie van emotionele en rationele processen in samenhang met de gemoedstoestand (Kuntsche, Knibbe, Gmel, & Engels, 2005). Ook zien adolescenten alcohol als een sociaal smeermiddel (Deas & Thomas, 2002).

Ongewenste effecten van alcohol op adolescenten

Door adolescenten kan alcohol vooral positief ervaren worden, maar diverse onderzoeken hebben aangetoond dat overmatig alcoholgebruik verschillende ongewenste gevolgen kan hebben. Black-outs, geweld, onbedoelde zwangerschappen, seksueel overdraagbare aandoeningen en zelfmoordpogingen zijn hier voorbeelden van. Daarnaast kan alcoholgebruik in de adolescentie hersenletsel veroorzaken. Bovendien kan het gebruik van alcohol de kans op medische aandoeningen vergroten, waaronder gewichtsverlies, veranderende eetlust, hoofdpijn, slaapstoornissen en leverschade (Kuntsche et al., 2005).

Alcohol gerelateerde aandoeningen zijn tevens de meest voorkomende psychiatrische stoornissen bij adolescenten (Wu & Ringwalt, 2006). De beginleeftijd en intensiteit van het

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

alcoholgebruik tijdens de adolescentie zijn voorspellend voor alcohol gerelateerde stoornissen in de volwassenheid (Bonnie & Scott, 2013). Naar mate jongeren ouder worden gaan zij meer drinken (Bryant, Schulenberg, O'Malley, Bachman, & Johnston, 2003). Jongeren die voor hun 15^e levensjaar alcohol drinken, hebben een groter risico op het ontwikkelen van alcoholmisbruik. Vroege drinkers zullen vaker academische problemen en delinquent gedrag vertonen. Hoe jonger er begonnen wordt met drinken en hoe meer er gedronken wordt, hoe groter de kans is op problemen op de korte en lange termijn (Zeigler et al., 2005).

Het feit dat de meeste jongeren onverantwoord omgaan met alcohol en de ongewenste gevolgen juist meer letsel veroorzaken, heeft te maken met de ontwikkelingen van de hersenen tijdens deze leeftijdsfase (Crosnoe, Muller, & Frank, 2004). De prefrontale cortex is nog niet volledig ontwikkeld. Deze beheerst de cognitieve processen die te maken hebben met planning, het beheersen van impulsen en het overzien van de gevolgen en risico's van acties. Rijping van de prefrontale cortex zorgt voor verbetering van de impulscontrole en emotionele ontwikkeling. De verschillende hersengebieden ontwikkelen zich niet allemaal tegelijkertijd. Dit kan het nemen van risico's, het vertonen van minder verantwoord gedrag, een toename in emotionele opwindings en het zoeken naar beloning en sensatie vergroten. Hieronder valt ook het experimenteren met verdovende middelen, zoals alcohol (Bonnie & Scott, 2013). Deze cognitieve en emotionele ontwikkelingen samen met de sociale motieven, maken dat adolescenten ondanks de schadelijke gevolgen toch alcohol drinken (Deas & Thomas, 2002).

Vormen en effectiviteit van preventie

Een andere motivatie voor jongeren om alcohol te nuttigen, lijkt de 'verboden vrucht' hypothese (Vingilis & De Genova, 1984). Uit onderzoek blijkt dat naarmate er meer beperkingen op de beschikbaarheid van alcohol gelegd worden, de vraag naar alcohol toeneemt. Door de wettelijk vastgelegde minimum leeftijd van alcohol, wordt het drinken ervan juist aantrekkelijk voor jongeren, vanwege de illegaliteit. Het gebruik van alcohol zal gezien gaan worden als een

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

symbolisch protest tegen het gezag. Erikson (1970) heeft dit al eerder benoemd. Hij stelt dat adolescenten sceptisch zijn over institutionele controle en dat zij zich vaak afzetten tegen de autoriteit. Het lijkt erop dat diverse alcohol preventie programma's met *zero tolerance* beleid, juist een averechtse werking hebben (Marlatt & Witkiewitz, 2002).

De laatste jaren zijn er ook steeds meer preventie programma's die zich richten op gematigd drinken in plaats van geheelonthouding. Deze programma's lijken beter geschikt te zijn voor adolescenten. Een programma met *zero tolerance* beleid, zoals het DARE programma, heeft geen effectieve resultaten laten zien. Programma's waarbij wel effectief resultaat is gevonden, zijn programma's die zich richten op educatie over de negatieve gevolgen en mogelijke risico's van alcoholgebruik. Deze programma's erkennen dat adolescenten hoe dan ook wel alcohol drinken en willen hen vaardigheden en kennis bijbrengen zodat zij zelf verantwoord keuzes kunnen maken (Marlatt & Witkiewitz, 2002).

Sociale invloeden op alcoholgebruik van adolescenten

Een risicofactor voor het alcoholgebruik van jongeren kunnen *peers* zijn (Bijv., Brendgen, Vitaro, & Bukowski, 2000; Patterson, Dishion, & Yoerger, 2000). Tijdens de adolescentie ervaren de jongeren veranderingen, zoals nieuwe persoonlijke verwachtingen en sociale eisen, dit kan de kwetsbaarheid van de jongeren vergroten (Maxwell, 2002). In deze periode kunnen relaties met leeftijdsgenoten belangrijk zijn. Deze relaties kunnen zorgen voor sociale en emotionele steun, zelfwaardering en reflectie (Goldstein, Davis-Kean, & Eccles, 2005). In deze ontwikkelingsperiode is het mogelijk dat jongeren beïnvloed worden om nieuwe ervaringen en activiteiten uit te proberen, om indruk te maken en geaccepteerd te worden door hun *peers* (Simons-Morton & Chen, 2006). Daarbij zoeken jongeren vaker leeftijdsgenoten op die aansluiten bij hun gedrag en houding (Leung, Toumbourou, & Hemphill, 2014). Onderzoek heeft aangetoond dat adolescenten die alcohol gebruiken, meer vrienden hebben die ook alcohol drinken, als gevolg van selectie en sociale effecten (Fuligni, Eccles, Barber, & Clements, 2001).

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Een netwerk van *peers* die positief gedrag stimuleren kunnen daarentegen bescherming bieden tegen middelengebruik (Bryant & Zimmerman, 2002).

Ouders kunnen de negatieve invloed van *peers* en alcoholgebruik beïnvloeden door responsiviteit en goede ouder-kind communicatie (Bogensneider, Wu, Raffaelli, & Tsay, 1998). Familie conflicten en slechte relaties tussen gezinsleden zijn geassocieerd met een hoger niveau van middelengebruik. Uit onderzoek blijkt ook, dat door het goedkeuren van alcoholgebruik door ouders, de jongeren daadwerkelijk meer drinken, in vergelijking met jongeren waarvan de ouders alcoholgebruik afkeuren (Nash, McQueen, & Bray, 2005).

Naast alle cognitieve en sociale ontwikkelingen tijdens de adolescentie is het mogelijk dat ook andere factoren een rol spelen bij het alcoholgebruik van jongeren. Een laag ouderlijk toezicht, familiegeschiedenis van middelengebruik of psychiatrische problemen zouden mee kunnen spelen bij alcoholgebruik op jonge leeftijd (Toumbourou & Catalano, 2005).

Verskillende empirische studies hebben aangetoond dat negatieve schoolprestaties zoals een laag academisch niveau, lage motivatie en spijbelen ook een risicofactor kunnen vormen voor probleemgedrag in het algemeen, maar specifiek voor middelengebruik (Bijv., Bryant & Zimmerman, 2002; Voelkl & Frone, 2000; Bryant et al., 2003).

Hypotheses

Naar aanleiding van de inleiding en literatuurstudie zijn hypothesen opgesteld.

Bij de eerste onderzoeksvraag "*Hoe ziet het alcoholgebruik er uit van jongeren onder de 18 jaar?*" horen de volgende hypothesen:

- Er zijn in eerdere onderzoeken geen significante verschillen gevonden tussen de samenhang van alcoholgebruik en geslacht. De eerste hypothese is dat jongens en meisjes evenveel drinken.
- Uit onderzoek blijkt dat jongeren meer gaan drinken naarmate zij ouder worden. De tweede hypothese is dat leeftijd een positieve samenhang heeft met het alcoholgebruik.

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

- Uit ditzelfde onderzoek blijkt dat een laag academisch niveau een risicofactor kan vormen voor middelengebruik. De derde hypothese is dat schoolniveau een negatieve samenhang heeft met het alcoholgebruik.

Bij de tweede onderzoeksvraag “*Welke invloed heeft de mate van controle door de economische sector op actueel alcoholgebruik van jongeren?*” hoort de volgende hypothese:

- Door de wetswijziging verwachten de onderzoekers dat er een strenge controle plaatsvindt en er geen alcohol gedronken wordt door jongeren onder de 18. De vierde hypothese is dat de mate van controle een negatieve samenhang heeft met de mate van alcoholgebruik.

Bij de derde onderzoeksvraag “*Welke invloed heeft de sociale omgeving op actueel alcoholgebruik van jongeren?*” hoort de volgende hypothese:

- Uit onderzoek blijkt dat *peers* en ouders invloed kunnen hebben op het alcoholgebruik van jongeren. De vijfde hypothese is dat de beschikbaarheid van alcohol door sociale omgeving, een positieve samenhang heeft met de mate van alcoholgebruik.

Methoden

Design

Dit onderzoek naar de economische sector en sociale omgeving waar jongeren onder de 18 alcohol kunnen verkrijgen, en de invloed hiervan op het alcoholgebruik, was van kwantitatieve aard. 155 leerlingen van het VMBO hebben een schriftelijke survey ingevuld.

Steekproef

Voor het benaderen van de respondenten, hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van contacten binnen het eigen netwerk. Er zijn twee scholen in Houten benaderd, waarvan één school akkoord heeft gegeven om mee te werken. Binnen de school hebben de contacten van de onderzoekers de klassen geselecteerd op basis van beschikbaarheid in de periode van afname. Dit waren 3e en 4e klassen van het VMBO.

De survey was aan 162 respondenten uitgedeeld. 155 respondenten hebben deze ingevuld. 7 respondenten hebben de survey weer leeg ingeleverd, deze resultaten zijn niet meegenomen in

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

de analyse. Sommige onderdelen uit de survey zijn niet door alle respondenten ingevuld. Zo bleek aan de gestelde vragen, dat het moeilijk was voor respondenten die helemaal niet drinken, om deel 3 van de survey in te vullen (zie bijlage 1). Mondeling is toegelicht dat zij deze vragen ook naar ervaring van vrienden mogen invullen en niet alleen naar eigen ervaring. Voor de analyse van de vragen over dit deel zijn alleen de antwoorden gebruikt van respondenten die hebben aangegeven wel te drinken.

De survey

Er is gebruik gemaakt van een survey met 21 vragen, met gesloten antwoordcategorieën. Deze categorieën varieerden van vragen waarbij één antwoord mogelijk was, vragen waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren, vragen op een vier- en vijf-punt Likert schaal en vragen op een schaal van 0 – 10. De survey is door respondenten ingevuld aan het begin van de lessen Wiskunde, Aardrijkskunde en Engels. De survey is te vinden in bijlage 1. De onderzoekers gaven een mondelinge instructie en vulden een eigen observatielijst in, deze is te vinden in bijlage 2.

Metingen variabelen

Achtergrond variabelen.

De achtergrond variabelen uit deel 1 van de survey waren gericht op de leeftijd, het geslacht en het schoolniveau van de respondent, waarbij gevraagd werd welk schoolniveau de respondent volgde en in welk leerjaar hij/zij zat. Van deze vragen zijn beschrijvende statistieken berekend. De scores van schoolniveau zijn omgedraaid zodat een hoge score een hoger schoolniveau betekent.

Afhankelijke variabele.

De afhankelijke variabele die is bevraagd in deel 2 van de survey, was de mate van alcoholgebruik door jongeren onder de 18 jaar. Om de mate van alcoholgebruik te meten werd de respondenten gevraagd of zij wel eens alcohol hadden gedronken, hoe vaak zij gemiddeld alcohol dronken, hoe veel glazen zij per keer alcohol dronken, waar zij alcohol dronken, met wie zij

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

alcohol dronken en op welke momenten zij alcohol dronken. Indien bij de vraag of zij wel eens alcohol hadden gedronken, nee was geantwoord, mochten de respondenten de overige vragen overslaan en doorgaan naar deel 3 van de survey. De vraag hoe vaak de respondenten alcohol drinken is gebruikt om correlaties te berekenen, deze geeft een beeld van de frequentie van alcoholgebruik. De vragen in deel 2 bestonden uit antwoordcategorieën waar 1 antwoord mogelijk was of waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren.

Onafhankelijke variabelen.

Er zijn twee onafhankelijke variabelen bevraagd in deel 3 en deel 4 van de survey. In deel 3 werd gevraagd naar de, door de respondenten ervaren, controle door de economische sector (1) sportclub, (2) supermarkt, (3) slijterij, (4) café en (5) jongerencentrum. Er werd gevraagd of de respondenten alcohol mee krijgen als zij het bestellen of willen kopen (nooit – soms – vaak – altijd), of zij hun ID kaart moeten laten zien (nooit – soms – vaak – altijd) en hoe streng zij de controle vinden op een schaal van 1 – 10 (1 = helemaal niet streng, 10 = heel streng).

De drie items uit dit onderdeel zijn samengevoegd tot één gemiddelde score voor controle per onderdeel van de economische sector. Hierbij weerspiegelt de waarde 1 een lage controle en weerspiegelt de waarde 4 een hoge controle. Voor het samenvoegen zijn twee items aangepast. Voor één item zijn de waarden van de scores omgedraaid. Voor het andere item zijn tien scores teruggebracht tot vier. Beide aanpassingen zijn gedaan, zodat dezelfde score dezelfde mate van controle aanduidt. Er is een Cronbach's Alpha berekend, om de betrouwbaarheid van de schaal te toetsen. De resultaten hiervan staan in tabel 1.

Tabel 1

Cronbach's Alpha items controle.

	α
Sportclub	.49
Supermarkt	.54
Slijterij	.60

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Café	.56
Jongerencentrum	.63

De onafhankelijke variabele in deel 4 was de toegang tot alcohol via sociale omgeving (1) ouders/verzorgers, (2) broers/zussen, (3) andere familie en (4) vrienden. Er werd gevraagd of deze personen alcohol voor de respondent haalden (nooit – soms – vaak – altijd) en of er thuis alcohol staat waar de respondent zelf bij kan (nooit – soms – vaak – altijd). Ook werd er gevraagd of de respondenten afspraken hadden met de ouders/verzorgers over alcohol, op deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De correlatie tussen de toegang tot alcohol via de sociale omgeving en alcoholgebruik is berekend. Hiervoor zijn de vraag of ouders/verzorgers alcohol kopen voor de respondent en of er thuis alcohol beschikbaar is, samengevoegd tot één score. Voor deze schaal is een Cronbach's Alpha van $\alpha = .58$ gevonden.

Ter afsluiting survey.

In deel 5 van de survey werd de respondenten gevraagd naar alternatieven wanneer zij geen alcohol mee krijgen. Er zijn twee vragen gesteld waarbij meerdere antwoorden mogelijk waren, wat doet de respondent als hij/zij bij de kassa geen alcohol mee krijgt en waar kijkt de respondent naar voordat deze gaat afrekenen. Als afsluiting van de survey werd er een open vraag gesteld over de beste smoes die de respondent ooit gehoord/gebruikt had om alcohol mee te krijgen. De antwoorden op dit deel van de survey waren ter illustratie.

Betrouwbaarheid

Er waren twee mogelijke betrouwbaarheidsproblemen. De score van Cronbach's Alpha en de begrijpelijkheid van de survey. Te beginnen met de lage score van Cronbach's Alpha bij het construeren van schalen. Een lage alpha toont eigenlijk aan dat er geen schaalvorming mag plaatsvinden, echter hebben de onderzoekers dit toch uitgevoerd om correlaties te kunnen berekenen. Bij de analyse van de resultaten is hier rekening mee gehouden.

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

De begrijpelijkheid van de survey is gemeten door evaluatievragen bij de respondenten en door een observatielijst ingevuld door de onderzoekers over de onrust in en om de klas, met antwoordmogelijkheden van *1 klopt helemaal niet* tot *5 klopt helemaal*. De onderzoekers rapporteerden dat er onrust/rumoer was in de klas ($M = 3.80$, $SD = 0.84$), dat er geen rumoer was buiten de klas ($M = 1.00$, $SD = 0.00$), dat er vragen werden gesteld ($M = 3.20$, $SD = 0.84$) en dat er door de respondenten met elkaar gesproken werd ($M = 4.20$, $SD = 0.84$).

De respondenten vulden aan het einde van de survey evaluatievragen in over de gehele survey, met antwoordmogelijkheden van *1 klopt helemaal niet* tot *5 klopt helemaal*. De respondenten gaven aan dat de survey makkelijk in te vullen was ($M = 4.03$, $SD = 1.01$), dat de vragen duidelijk waren ($M = 3.89$, $SD = 1.10$), dat zij genoeg tijd hadden voor het invullen ($M = 4.33$, $SD = 1.02$) en dat zij zich goed konden concentreren ($M = 4.33$, $SD = 0.90$).

Er is hoog gescoord op met elkaar praten, dit kan betekenen dat de survey niet door alle respondenten volledig individueel is ingevuld, maar dat er overleg heeft plaats gevonden over de antwoorden. Er werden ook vragen gesteld over de survey, dit wekt de indruk dat deze niet duidelijk was. De hoge gemiddelde scores op de eigen ingevulde evaluaties laten echter zien dat de survey door de respondenten juist wel goed begrepen leek en dat de omstandigheden gunstig waren voor het invullen. Bovendien gaven de respondenten aan zich goed te hebben kunnen concentreren.

Resultaten

155 respondenten hebben de survey ingevuld, waarvan 44% jongens en 56% meisjes. 68% zat op het VMBO TL, 19% op VMBO Kader en 12% op VMBO Basis (zie Tabel 2). 66% zat in leerjaar 3 en 34% in leerjaar 4. De leeftijd varieerde van 14 t/m 17 ($M = 15.19$, $SD = 1.70$).

Tabel 2

Frequentietabel Geslacht en Schoolniveau

	Jongens	Meisjes	Totaal
--	---------	---------	--------

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Opleidingsniveau	VMBO TL	48	58	106
	VMBO Kader	10	20	30
	VMBO Basis	11	8	19
Totaal		69	86	155

Adolescenten en alcoholgebruik

114 respondenten (74%) geeft aan wel eens alcohol te hebben gedronken. 20% van de respondenten drinkt minder dan 1 x per maand, 16% drinkt 1 x per maand, 16% drinkt 1 keer per week en 26 % drinkt meer dan 1 x per week. Per keer dat zij drinken, drinkt 13% van de respondenten 1 glas, 10% drinkt per keer 2 glazen, 11% drinkt per keer 3 glazen, 10% drinkt per keer 4 glazen en 30% drinkt per keer meer dan 4 glazen.

Van alle respondenten wordt er het meest thuis en bij vrienden thuis alcohol gedronken. Daarnaast zijn op straat en het café plekken waar alcohol gedronken wordt. Het minste alcohol wordt er gedronken op de sportclub of in het jongerencentrum (zie Tabel 3). Andere locaties zijn bijvoorbeeld “restaurant” en “op vakantie”.

Tabel 3

Frequentietabel Waar drink je alcohol?

	Thuis	Café	Bij vrienden thuis	Sportclub	Op straat	Jongeren centrum	Anders
Frequentie	68	37	92	18	50	15	10
Percentage	44%	24%	59%	12%	32%	10%	7%

Van alle respondenten drinken de meeste alcohol met hun vrienden. Daarnaast zijn ouders en teamgenoten personen waarmee alcohol gedronken wordt. Het minste alcohol wordt er alleen

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

gedronken of met broers/zussen (zie Tabel 4). Andere personen met wie zij drinken zijn bijvoorbeeld “familie” en “trainers”.

Tabel 4

Frequentietabel Met wie drink je alcohol?

	Alleen	Ouders	Vrienden	Broers/zussen	Teamgenoten	Anders
Frequentie	18	46	102	28	34	8
Percentage	12%	30%	66%	18%	22%	5%

De respondenten drinken het vaakst op een feestje of avond met vrienden (60%) of op speciale gelegenheden (36%). Het minst vaak drinken de respondenten na het sporten in de kantine (10%) of als zij zich rot voelen (13%). 11% drinkt ook op andere momenten, bijvoorbeeld “als ik zin in heb” of “voor de lol met vrienden”.

Geslacht, Leeftijd, Schoolniveau x Frequentie alcoholgebruik

Er zijn analyses uitgevoerd om te testen of er een significante samenhang is tussen geslacht, leeftijd, schoolniveau en alcoholgebruik. Voor de correlatie tussen geslacht en alcoholgebruik is Cramer's V gebruikt. Er is aan de assumpties voldaan: independence, elke participant heeft maar één keer deelgenomen en expected frequencies, 0% van de cellen had een verwachte score lager dan vijf. Er is geen significant effect gevonden van geslacht op alcoholgebruik, $V(1, n = 155) = .11, p .78$. De hypothese dat jongens en meisjes evenveel drinken, wordt bevestigd.

Er is een Spearman correlatie berekend voor alcoholgebruik en leeftijd, en alcoholgebruik en schoolniveau. Er is voldaan aan de assumpties independence, elke participant heeft maar één keer deelgenomen, en scale of measurement, minimaal ordinaal meetniveau. Spearman's rho wijst op de aanwezigheid van een zeer zwakke positieve correlatie tussen leeftijd en alcoholgebruik, $r_s = .17, p < .02$, eenzijdig, $n = 155$. De hypothese dat leeftijd een positieve samenhang heeft met alcoholgebruik wordt aangenomen bij een alpha level van $\alpha = .05$, een

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

hogere leeftijd wijst op een kleine toename in alcoholgebruik. Er wordt een matig negatieve correlatie gevonden tussen schoolniveau en alcoholgebruik, $r_s = -.47$, $p < .01$, eenzijdig, $n = 155$.

De hypothese dat schoolniveau een negatieve samenhang heeft met alcoholgebruik wordt bevestigd, een hoger schoolniveau wijst op minder alcoholgebruik.

Economische sector en alcoholgebruik

De respondenten hebben ingevuld waar zij op letten voordat zij alcohol gaan afrekenen. Zo geeft 43% van de respondenten aan nergens op te letten, maar kijkt 16% naar de leeftijd van de caissière en zoekt 14% naar een bekende achter de kassa.

Binnen de hele economische sector wordt het vaakst door de respondenten genoemd dat zij nooit alcohol meekrijgen. Het antwoord 'altijd' wordt het vaakst gegeven bij het jongeren centrum. Bij de vraag over de ID kaart controle, zijn de antwoorden meer verspreid. Bij de sportclub, het café en het jongeren centrum, wordt het vaakst geantwoord dat de respondenten nooit hun ID kaart hoeven te tonen. Bij de supermarkt en de slijterij wordt het vaakst geantwoord dat de ID kaart altijd getoond moest worden. De resultaten op de vragen over of de respondenten alcohol meekrijgen wanneer zij het bestellen of willen kopen en of zij hun ID kaart moeten laten zien, zijn te vinden in Tabel 5. Ook hebben de respondenten een cijfer gegeven op een schaal van 1 – 10 voor de mate van controle. Zij geven gemiddeld een 5.4 voor de sportclub ($n = 105$), een 7.1 voor de supermarkt ($n = 106$), een 6.9 voor de slijterij ($n = 106$), een 5.5 voor het café ($n = 106$) en een 5.1 voor het jongeren centrum ($n = 104$).

Tabel 5

Frequentietabel verkrijgbaarheid en controle van alcohol binnen de economische sector

		Sportclub	Supermarkt	Slijterij	Café	Jongeren centrum
Verkrijgbaarheid	<i>n</i>	108	110	107	110	108
	Nooit	59	63	65	40	51
	%	51.8%	55.3%	57%	35.1%	44.7%

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

	Soms	17	18	13	20	18
	%	14.9%	15.8%	11.4%	17.5%	15.8%
	Vaak	14	15	15	26	11
	%	12.3%	13.2%	13.2%	22.8%	9.6%
	Altijd	18	14	14	23	28
	%	15.8%	12.3%	12.3%	20.2%	24.6%
Controle ID	<i>n</i>	105	106	103	105	104
	Nooit	31	20	26	32	36
	%	27.2%	17.5%	22.8%	28.1%	31.6%
	Soms	31	23	17	37	25
	%	27.2%	20.2%	14.9%	32.5%	21.9%
	Vaak	15	18	16	10	11
	%	13.2%	15.8%	14.0%	8.8%	9.6%
	Altijd	28	45	44	26	32
	%	24.6%	39.5%	38.6%	22.8%	28.1%

Er zijn analyses uitgevoerd om te testen of er een significante samenhang is tussen de mate van controle van de economische sector en alcoholgebruik. Er is een Spearman correlatie berekend, er is voldaan aan de assumpties independence, elke participant heeft maar één keer deelgenomen, en scale of measurement, minimaal ordinaal meetniveau. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 6. Er is een negatieve samenhang gevonden tussen de economische sector en hoe vaak men alcohol drinkt. Voor de supermarkt is de waarde van deze correlatie nauwelijks aanwezig, de sportclub, de slijterij en het jongeren centrum laten een lage correlatie zien en het café een middelmatige correlatie. De hypothese dat de mate van controle een negatieve samenhang heeft met de mate van alcoholgebruik, wordt aangenomen.

Tabel 6

Correlatiematrix controle Sportclub, Supermarkt, Slijterij, Café, Jongeren centrum en frequentie alcoholgebruik.

	Sportclub	Supermarkt	Slijterij	Café	Jongeren
--	-----------	------------	-----------	------	----------

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

		centrum				
Alcoholgebruik	r_s	-.32*	-.29*	-.46*	-.54*	-.42*
	p	.001	.002	<.001	<.001	<.001
	n	98	100	99	99	99

Noot. *Correlatie is significant bij een alpha level van $\alpha = .01$ (eenzijdig).

De respondenten hebben ook ingevuld wat voor alternatieven zij gebruiken als zij in de economische sector geen alcohol mee krijgen. 35% van de respondenten laat oudere vrienden alcohol halen, 23% legt zich bij de situatie neer en drinkt niet, 16% leent een ID kaart, ook neemt 16% het mee zonder te betalen. 14% probeert het nogmaals bij een andere winkel of café en 10% vraagt ouders/verzorgers om alcohol te halen. 16% geeft een ander antwoord, bijvoorbeeld “ik haal het niet zelf” of “ik drink niet”.

Sociale omgeving en alcoholgebruik

147 respondenten hebben de vraag beantwoord of ouders/verzorgers alcohol voor hen halen. 84 respondenten (54%) geven aan dat ouders/verzorgers nooit alcohol voor hen halen, 32 respondenten (20%) geven aan dat dit soms gebeurt, voor 12 respondenten (8%) wordt dit vaak gedaan en voor 19 respondenten (12%) wordt dit altijd gedaan. Dezelfde vraag werd gesteld over broers/zussen, andere familie en vrienden. De resultaten zijn te vinden in Tabel 7. Alle respondenten hebben de vraag beantwoord of er thuis alcohol beschikbaar is, dat zij zelf kunnen pakken (nooit 12.3% - soms 29.7% - vaak 11% - altijd 47.1%).

Tabel 7

Frequentietabel Halen deze personen alcohol voor jou? door sociale omgeving.

	n	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Ouders/verzorgers	147	84	32	12	19
Broers/zussen	143	91	22	9	21
Andere familie	147	85	21	14	27
Vrienden	150	44	25	28	52

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

De meeste respondenten (37%) geven aan geen afspraken met ouders/verzorgers te hebben gemaakt over het drinken van alcohol. 27% van de respondenten mag van de ouders/verzorgers geen alcohol drinken. 16% mag drinken in het bijzijn van de ouders/verzorgers, 15% mag drinken op speciale gelegenheden en 11% heeft een afgesproken aantal glazen dat zij mogen drinken. 12% van de respondenten geeft een ander antwoord aan, bijvoorbeeld “pas als ik 18 ben” en “heel af en toe”.

Er zijn analyses uitgevoerd om te testen of er een significante samenhang is tussen de beschikbaarheid van alcohol door de sociale omgeving en alcoholgebruik. Er is een Spearman correlatie berekend, er is voldaan aan de assumpties independence, elke participant heeft maar één keer deelgenomen, en scale of measurement, minimaal ordinaal meetniveau. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 8. Er is een positieve samenhang gevonden tussen de sociale omgeving en hoe vaak men alcohol drinkt. Voor ouders/verzorgers, broers/zussen en andere familie is een middelmatige correlatie gevonden, voor vrienden is de correlatie hoog. De hypothese dat de mate van beschikbaarheid door sociale omgeving positieve samenhang heeft met de mate van alcoholgebruik, wordt aangenomen.

Tabel 8

Correlatiematrix Ouders/verzorgers, Broers/zussen, Andere familie, Vrienden en frequentie alcoholgebruik?

		Ouders/ verzorgers	Broers/ zussen	Andere familie	Vrienden
Alcoholgebruik	r_s	.56*	.55*	.63*	.72*
	P	<.001	<.001	<.001	<.001
	n	147	143	147	150

Noot. *Correlatie is significant bij een alpha level van $\alpha = .01$ (eenzijdig).

Ter afsluiting survey

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Als afsluiting is de respondenten gevraagd wat de beste smoes is die zij ooit gehoord/gebruikt hebben om alcohol te kopen. Deze vraag is door 43 respondenten ingevuld (28%). De meest gebruikte smoes (12 keer genoemd) is “het is voor iemand anders”. Daarnaast zijn “ik ben mijn ID vergeten” (8 keer genoemd), “ik ben ouder dan 18” (6 keer genoemd) en “ik betaal extra geld” (4 keer genoemd) vaker gebruikte smoezen. Andere genoemde smoezen zijn “ik ben mijn ID kaart kwijt”, “mijn ID kaart ligt in de auto”, “het is een cadeau” en “ik ben zwanger”.

Conclusie en discussie

Conclusie

Naar aanleiding van de in januari 2014 vernieuwde Drank- en Horecawet, zou men verwachten dat adolescenten niet drinken. Uit de literatuur blijkt echter, dat een hogere controle een averechts effect heeft op adolescenten en dat de sociale omgeving een risicofactor kan zijn voor middelengebruik bij adolescenten. De onderzoeksvragen van dit onderzoek waren hoe het alcoholgebruik van jongeren onder de 18 er uit ziet en hoe het actuele alcoholgebruik beïnvloed wordt door de mate van controle door de economische sector en de sociale omgeving. Middels een survey die is verspreid op een middelbare VMBO school is er naar de ervaring van jongeren ($n = 155$, leeftijd $M = 15.19$, $SD = 1.70$) in de gemeente Houten gevraagd, om zodoende een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Hoe ziet het alcoholgebruik er uit van jongeren onder de 18 jaar? Bijna driekwart van de respondenten geeft aan wel eens alcohol te hebben gedronken, een kwart van hen drinkt meer dan 1 keer per week, bijna een derde drinkt per keer meer dan 4 glazen. Analyses hebben aangetoond dat jongens en meisjes in dit onderzoek evenveel drinken. Ook toont dit onderzoek aan dat de frequentie van alcoholgebruik toeneemt naarmate de jongeren ouder worden en bij een lager schoolniveau.

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Welke invloed heeft de mate van controle door de economische sector op actueel alcoholgebruik van jongeren? Dit onderzoek toont aan dat de mate van controle in de economische sector, invloed heeft op het alcoholgebruik van jongeren. Een hoge mate van controle zou een lagere alcohol frequentie betekenen. Deze invloed lijkt het sterkst voor het café en het minst sterk voor de supermarkt. Toch gaven de respondenten de supermarkt het hoogste rapportcijfer voor de mate van controle (7.1), het jongerencentrum kreeg het laagste cijfer (5.1).

Welke invloed heeft de sociale omgeving op actueel alcoholgebruik van jongeren? Dit onderzoek toont aan dat de mate van beschikbaarheid van alcohol in de sociale omgeving, invloed heeft op het alcoholgebruik van jongeren. Een hoge mate van beschikbaarheid zou een hogere alcohol frequentie betekenen. Voor vrienden is de waarde van deze invloed het grootst. Een derde van de respondenten geeft aan dat vrienden altijd alcohol voor hen halen. Twee derde van de respondenten heeft afspraken gemaakt met ouders/verzorgers over het alcoholgebruik.

Er waren een aantal betrouwbaarheidsproblemen. Ten eerste zijn er lage waarden gevonden voor Cronbach's alpha, bij de schaling van scores. De lage alpha zegt iets over de onderlinge samenhang van de items, deze samenhang is niet sterk. Dit betekent dat bijvoorbeeld de mate van controle niet goed gemeten wordt. Sommige onderzoekers stellen dat in beginnend onderzoek alpha waarden van $\alpha = .50$ ook volstaan (Field, 2013). Om de waarde te verhogen zou in vervolgonderzoek meer items moeten worden toegevoegd. Kleinere steekproeven ($n \leq 500$) wijken door toeval af van de populatie, hierdoor is het mogelijk dat de alpha waarde onnauwkeurig is geschat. Bij een grotere steekproef zou de alpha waarde groter of kleiner kunnen uitvallen, dit maakt generaliseerbaarheid van de resultaten in dit onderzoek minder betrouwbaar (Drenth & Sijtsma, 2006).

Ten tweede was een probleem bij de betrouwbaarheid van de resultaten, het interpreteren van de gevonden correlaties. Mogelijke schijnverbanden zijn niet meegenomen, waardoor het niet mogelijk is om te spreken over causale verbanden. Een schijnverband kan een omgekeerde

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

redenatie zijn: zoeken jongeren die meer alcohol drinken, vrienden die meer alcohol drinken? Of gaan jongeren meer drinken, door vrienden die meer drinken? Ook een derde factor kan een rol spelen. Wie veel drinkt, zoekt naar wegen om aan alcohol te komen. Meer drankgebruik kan leiden tot meer beschikbaarheid, omdat er meer alternatieve wegen bewandeld worden. Om deze schijnverbanden uit te sluiten, moeten er multiële regressie analyses worden uitgevoerd. In dit onderzoek is dat niet gedaan omdat er niet aan de assumpties van deze toets is voldaan. Daarnaast was niet alle data beschikbaar om deze verbanden te toetsen. Voor de analyse van de resultaten moet er rekening mee worden gehouden dat informatie over schijnverbanden mist.

Bij de generaliseerbaarheid naar de gehele populatie, moet rekening worden gehouden met het feit dat er een kleine steekproef heeft plaats gevonden op één school. Er kan niet met zekerheid worden gezegd dat dezelfde resultaten ook gevonden zouden worden op bijvoorbeeld een havo/vwo school. Op basis van de literatuur en de analyses, zou men juist verwachten dat de resultaten voor een havo/vwo school anders zouden zijn. Ook kan er niet met zekerheid gezegd worden dat dezelfde resultaten in een andere gemeente zouden worden gevonden. De resultaten van dit onderzoek liggen wel in lijn met de bevindingen uit de literatuur. Dit draagt bij aan de betrouwbaarheid van de resultaten.

Discussie

Dit onderzoek toont aan dat er ondanks de wetswijziging toch alcohol gedronken wordt door jongeren onder de 18 jaar. De mate van controle heeft echter wel invloed op het alcoholgebruik van de jongeren, bij hogere controle zou er minder gedronken worden. Door de grote hoeveelheid jongeren die wel alcohol drinken, lijkt het aannemelijker om te stellen dat een hogere mate van controle er voor zorgt dat jongeren minder alcohol afnemen bij de economische sector. Dit doet vermoeden dat zij via andere wegen aan alcohol komen. Literatuur bevestigt dit vermoeden. Erikson (1970) stelt dat adolescenten twijfels hebben over de institutionele controle en dat zij zich afzetten tegen autoriteit. De effecten van diverse *zero tolerance* alcohol preventie programma's tonen ook een averechtse werking aan (Marlatt & Witkiewitz, 2002).

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

De sociale omgeving lijkt een rol te spelen in het alcoholgebruik. *Peers* kunnen een risicofactor zijn als het gaat om alcoholgebruik (Bijv., Brendgen et al., 2000; Patterson et al., 2000). In de adolescentie worden jongeren beïnvloed om te experimenteren en willen zij geaccepteerd worden door hun leeftijdsgenoten (Simons-Morton & Chen, 2006). Marcia (1966) stelt dat experimenteren, met onder andere alcohol, belangrijk is voor de identiteitsontwikkeling van de adolescent. Een andere risicofactor voor alcoholgebruik, kan een laag ouderlijk toezicht zijn (Toumbourou & Catalano, 2005). Dit kan verklaren waarom er gevonden is dat de beschikbaarheid van alcohol via de sociale omgeving, invloed heeft op het alcoholgebruik. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat een derde van de respondenten geen afspraken heeft met ouders over alcoholgebruik. Ook laten de resultaten zien dat de invloed van vrienden groot is.

Deze resultaten wekken de indruk dat *peers* een slechte invloed op elkaar hebben, ze stimuleren elkaars alcoholgebruik. Daarentegen kan een netwerk van *peers* die positief gedrag stimuleren bescherming bieden tegen middelengebruik (Bryant & Zimmerman, 2002). Ook kunnen ouders de negatieve invloed van *peers* en alcoholgebruik van hun kind beïnvloeden. Dit doen zij door goede ouder-kind communicatie (Bogenschneider et al., 1998).

Alcohol gerelateerde aandoeningen zijn de meest voorkomende psychiatrische stoornissen bij adolescenten (Wu & Ringwalt, 2006). Door de hersenontwikkeling tijdens deze leeftijdsfase, gaan de meeste jongeren onverantwoord om met alcohol en veroorzaken de ongewenste gevolgen meer letsel (Crosnoe et al., 2004). Marcia (1966) stelt dat het zelf ervaren van (ongewenste) gevolgen de jongeren kan leren om een weloverwogen keuze te maken. Daarbij blijken alcohol preventie programma's die zich richten op educatie over de negatieve gevolgen en mogelijke risico's van alcoholgebruik effectief (Marlatt & Witkiewitz, 2002).

Een aanbeveling voor de praktijk zou daarom zijn, om preventie programma's te richten op de sociale omgeving van de jongeren, met als doel educatie en het stimuleren van verantwoord alcoholgebruik. Het betrekken van de sociale omgeving is van belang, omdat ouders en *peers* van

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

invloed blijken te zijn op het gedrag van de adolescent. Educatie is nodig om jongeren bewust te maken van de ongewenste gevolgen. Het stimuleren van verantwoord alcoholgebruik is nodig, omdat zij gezien de hersenontwikkeling hier zelf niet toe in staat zijn. Door de adolescent eigen verantwoordelijkheid te geven, wordt de identiteitsontwikkeling gestimuleerd.

Een aanbeveling voor de wetenschap zou zijn om vervolgonderzoek te doen naar mogelijke schijnverbanden, om zodoende betere conclusies te kunnen trekken. Daarnaast is een grotere steekproef nodig met meerdere schoolniveaus in diverse regio's om betere conclusies over de populatie te kunnen formuleren. Een andere aanbeveling zou zijn om verder onderzoek te doen naar *binge* drinken onder adolescenten. Dit houdt in dat men per keer dat er alcohol wordt gedronken, meer dan 4 á 5 glazen drinkt. *Binge* drinken is in dit onderzoek niet aan bod gekomen, maar kwam wel naar voren bij het verwerken van de resultaten. Gezien de schadelijke gevolgen van overmatig alcoholgebruik bij adolescenten, is het van belang dat hier aandacht voor is.

Referentielijst

- Bogensneider, K., Wu, M. Y., Raffaelli, J. C., & Tsay, J. C. (1998). Parent influence on adolescent peer orientation and substance use: The interface of parenting practices and values. *Child development, 69*, 1672-1688. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06184.x
- Bonnie, R., & Scott, E. (2013) The teenage brain: Adolescent brain research and the law. *Current Directions in Psychological Science, 22*, 158-161.
doi:10.1177/0963721412471678
- Brendgen, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (2000). Stability and variability of adolescents' affiliation with delinquent friends: Predictors and consequences. *Social Development, 9*, 205–225. doi:10.1111/1467-9507.00120
- Bryant, A. L., Schulenberg, J. E., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Johnston, L. D. (2003) How academic achievement, attitudes, and behaviors relate to the course of substance use during adolescence: A 6-year, multiwave national longitudinal study. *Journal of Research on Adolescence, 13*, 361-397. doi:10.1111/1532-7795.1303005
- Bryant, A. L., Zimmerman, M. (2002). Examining the effects of academic beliefs and behaviors on changes in substance use among urban adolescents. *Journal of Educational Psychology, 94*, 621-637. doi:10.1037/0022-0663.94.3.621
- Crosnoe, R., Muller, C., & Frank, K. (2004). Peer context and the consequences of adolescent drinking. *Social Problems, 51*, 288-304. doi:10.1525/sp.2004.51.2.288
- Deas, D., & Thomas, S. (2002). Comorbid psychiatric factors contributing to adolescent alcohol and other drug use. *Alcohol Research & Health, 26*, 116-121. Verkregen op 01-06-2016 van <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh26-2/116-121.htm>
- Drenth, P. J. D. & Sijtsma, K. (2006). *Testtheorie. Inleiding in de theorie van de psychologische test en zijn toepassingen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

Erikson, E. H. (1970). Reflections on the dissent of contemporary youth. *Daedalus*, 99, 154-

176. Verkregen van: <http://www.jstor.org/stable/20023939>

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Londen: SAGE Publications

Ltd

Fuligni, A. J., Eccles, J. S., Barber, B. L., & Clements, P. (2001). Early adolescent peer

orientation and adjustment during high school. *Developmental Psychology*, 37, 28-36.

doi:10.1037/0012-1649.37.1.28

Gemeente Houten. (18 maart 2015). IkPas, U ook? Verkregen van:

<https://www.houten.nl/nieuws/bekijk/archief/2015/maart/artikel/ikpas-u-ook/>

Gemeente Houten. (22 februari 2016). IkPas en u? Verkregen van:

<https://www.houten.nl/nieuws/bekijk/archief/2016/februari/artikel/ikpas-en-u/>

Gemeente Houten. (26 maart 2015). Jongeren in debat met raad over alcohol. Verkregen

van: <https://www.houten.nl/nieuws/bekijk/archief/2015/maart/artikel/jongeren-in-debat-met-raad-over-alcohol/>

Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior:

A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Developmental Psychology*, 41, 401-

413. doi:10.1037/0012-1649.41.2.401

Jellinek. (14 januari 2016). Waarom mag alcohol niet verkocht worden onder de 18?

Verkregen van: <https://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/waarom-mag-alcohol-niet-verkocht-worden-onder-de-18/>

Jellinek. (3 september 2015). Zijn Nederlandse jongeren de zuipschuiten van Europa?

Verkregen van: <https://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/zijn-nederlandse-jongeren-de-zuipschuiten-van-europa/>

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

- Knutsche, E., Knibbe, R., Gmel, G., & Engels, R. (2005). Why do young people drink? A review of drinking motives. *Clinical Psychology Review, 25*, 841-861.
doi:10.1016/j.cpr.2005.06.002
- Leung, R. K., Toumbourou, J. W., & Hemphill, S. A. (2014). The effect of peer influence and selection processes on adolescent alcohol use: a systematic review of longitudinal studies. *Health Psychology Review, 8*, 426-457. doi:10.1080/17437199.2011.587961
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology, 3*, 551-558. doi:10.1037/h0023281
- Marlatt, G. A. & Witkiewitz, K. (2002). Harm reduction approaches to alcohol use: Health promotion, prevention, and treatment. *Addictive Behaviors, 27*, 867-886.
doi:10.1016/S0306-4603(02)00294-0
- Maxwell, K. A. (2002) Friends: The role of peer influence across adolescent risk behaviors. *Journal of Youth and Adolescence, 31*, 267-277. doi:101023/A:1015493316865
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000-2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence, 21*, 75-94.
doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00716.x
- Nash, S. G., McQueen, A., & Bray, J. H. (2004). Pathways to adolescent alcohol use: Family environment, peer influence, and parental expectations. *Journal of Adolescent Health, 37*, 19-28. doi:10.1016/j.jadohealth.2004.06.004
- Nederlands Jeugd Instituut. (16 januari 2014). Cijfers over Jeugd en Opvoeding. Alcoholgebruik. Verkregen van: <http://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp-Alcoholgebruik>
- NIX 18. (z.d.). Over NIX. Verkregen van: <https://www.nix18.nl/over-nix>
- NOS. (1 februari 2016). Jongeren kopen 2 miljoen keer per jaar alcohol. Verkregen van: <http://nos.nl/artikel/2084354-jongeren-kopen-2-miljoen-keer-per-jaar-alcohol.html>

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

NOS. (8 maart 2016). Fors meer jonge comazuipers die nu stiekem drinken. Verkregen van:

<http://nos.nl/artikel/2091440-fors-meer-jonge-comazuipers-die-nu-stiekem-drinken.html>

Ons Houten. (z.d.). Jongeren SHINE brachten spetterende voorstelling over alcoholgebruik.

Verkregen van: <http://onshouten.nl/item/6849-jongeren-shine-brachten-theatervoorstelling-over-alcoholgebruik>

Patterson, G. R., Dishion, T. J., & Yoerger, K. (2000). Adolescent growth in new forms of problem behavior: Macro- and micro-peer dynamics. *Prevention Science, 1*, 3-13. doi: 10.1023/A:1010019915400

Rijksoverheid. (z.d.). Jongeren en alcohol. Verkregen van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/alcohol/inhoud/jongeren-en-alcohol>

Simons-Morton, B., & Chen, R. S. (2006). Over time relationships between early adolescent and peer substance use. *Addictive Behaviors, 31*, 1211-1223. doi:10.1016/j.addbeh.2005.09.006

Toumbourou, J. W., & Catalano, R. F. (2005). Predicting developmentally harmful substance use. In T. Stockwell, P. J. Gruenewald, J. W. Toumbourou, & W. Loxley (Eds.), *Preventing harmful substance use: The evidence base for policy and practice* (pp. 53-65). Chichester: John Wiley & Sons.

Trimbos Instituut. (2012). Factsheet ESPAD 2011. Gedownload van:

<http://www.stap.nl/nl/home/feiten-en-cijfers.html>

Trimbos Instituut. (2015). Nationale Drug Monitor. Gedownload van:

<https://www.trimbos.nl/themas/monitoring-middelengebruik/ndm-monitoring-drugsgebruik-in-nederland>

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

- Vingilis, E. R., & De Genova, K. (1984). Youth and the forbidden fruit: Experiences with changes in legal drinking age in North America. *Journal of Criminal Justice*, *12*, 161-172. doi:10.1016/0047-2352(84)90029-1
- Voelkl, K. E., & Frone, M. R. (2000). Predictors of substance use at school among high school students. *Journal of Educational Psychology*, *92*, 583–592. doi:10.1037/0022-0663.92.3.583
- Volkskrant. (3 oktober 2014). Aantal alcoholvergiftigingen onder jongeren blijft hoog. Verkregen van: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/-aantal-alcoholvergiftigingen-onder-jongeren-blijft-hoog~a3761201/>
- Wu, L., & Ringwalt, C. L. (2006). Use of alcohol treatment and mental health services among adolescents with alcohol use disorders. *Psychiatric Services*, *57*, 84-92. Verkregen van: <http://ps.psychiatryonline.org/doi/pdf/10.1176/appi.ps.57.1.84>
- Zeigler, D. W., Claire, C. C., Yoast, R. A., Dickinson, B. D., McCaffree, M. A., Robinowitz, C. B., & Sterling, M. L. (2005). The neurocognitive effects of alcohol on adolescents and college students. *Preventive Medicine*, *40*, 23-32. doi:10.1016/j.ypmed.2004.04.044

Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst thesis

Lees dit eerst!

Universiteit Utrecht

Beste leerling,

Deze vragenlijst hoort bij een onderzoek van de Universiteit Utrecht over het kopen en drinken van alcohol door jongeren onder de 18 jaar. Wil je de vragen zo goed mogelijk beantwoorden?

Een antwoord kan nooit fout zijn, het gaat om jouw ervaring! Ook als je helemaal geen alcohol koopt of drinkt, zijn we blij met alles wat je kunt beantwoorden. Alle antwoorden zullen door ons anoniem behandeld worden.

De vragen zijn op verschillende manieren in te vullen:

- Bij vragen met dit teken, mag je één antwoord aankruisen.
- Bij vragen met dit teken, mag je meerdere antwoorden aankruisen.

Als je iets niet begrijpt of iets wilt weten: vraag het ons of je leraar/lerares. Bedankt voor jouw medewerking.

Groetjes,

Meike van Kuik

Veerle van der Weijden

Deel 1: Algemene vragen

01. Welk schoolniveau volg je?

- VMBO Theoretische leerweg
- VMBO Kaderberoepsgerichte leerweg
- VMBO Basisberoepsgerichte leerweg

02. In welk leerjaar zit je?

- 3
- 4

03. Hoe oud ben je?

- 14
- 15
- 16
- 17
- Anders, namelijk:

04. Wat is jouw geslacht?

- Man
- Vrouw

Deel 2: Alcoholgebruik

05. Heb je wel eens alcohol gedronken?

- Ja
- Nee, (ga door naar deel 3: controle, op bladzijde 3)

06. Hoe vaak drink je gemiddeld alcohol?

- Minder dan 1 keer per maand
- 1 keer per maand
- 1 keer per week
- Meer dan 1 keer per week

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

07. Hoe veel glazen alcohol drink je gemiddeld per keer dat je drinkt?

- 1 glas
- 2 glazen
- 3 glazen
- 4 glazen
- Meer dan 4

08. Waar drink je alcohol? Meerdere antwoorden mogelijk.

- Thuis
- Café
- Bij vrienden thuis
- Sportclub
- Op straat
- Jongerencentrum (bijvoorbeeld Enter)
- Anders, namelijk:

09. Met wie drink je alcohol? Meerdere antwoorden mogelijk.

- Alleen
- Ouders
- Vrienden
- Broers/zussen
- Teamgenoten
- Anders, namelijk:

10. Op welke momenten drink je alcohol? Meerdere antwoorden mogelijk.

- Op een feestje of een avond met vrienden
- Op speciale gelegenheden
- Na het sporten in de kantine
- Als ik mij rot voel
- Anders, namelijk:

Deel 3: Controle**11. Krijg je alcohol mee als je het bestelt of wilt kopen? Kruis aan.**

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Sportclub	☐	☐	☐	☐
Supermarkt	☐	☐	☐	☐
Slijterij	☐	☐	☐	☐
Café	☐	☐	☐	☐
Jongeren centrum	☐	☐	☐	☐

12. Moet je jouw ID kaart laten zien? Kruis aan.

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Sportclub	☐	☐	☐	☐
Supermarkt	☐	☐	☐	☐
Slijterij	☐	☐	☐	☐
Café	☐	☐	☐	☐
Jongeren centrum	☐	☐	☐	☐

13. Hoe streng vind je de controle op een schaal van 1 tot 10? Kruis aan.

1 is helemaal niet streng, 10 is heel streng

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sportclub	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Supermarkt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Slijterij	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Café	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jongeren centrum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Wat voor reactie krijg je op jouw aankoop? Meerdere antwoorden mogelijk.

- Je bent te jong, dit zijn de regels
- Alcohol is slecht voor je
- Ik weet dat je te jong bent maar je krijgt het toch mee
- Ik krijg geen reactie
- Anders, namelijk:

Deel 4: Familie & vrienden**15. Halen deze personen alcohol voor jou? Kruis aan.**

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
Ouders/verzorgers	☐	☐	☐	☐
Broers/zussen	☐	☐	☐	☐
Andere familie	☐	☐	☐	☐
Vrienden	☐	☐	☐	☐

16. Staat er bij jou thuis alcohol, dat je zelf kunt pakken?

☐ Nooit
☐ Soms
☐ Vaak
☐ Altijd

17. Wat voor afspraken heb je met jouw ouders/verzorgers over alcohol? Meerdere antwoorden mogelijk.

☐ Ik mag alleen drinken waar mijn ouders/verzorgers bij zijn
☐ Ik mag niet drinken
☐ Ik mag alleen drinken op speciale gelegenheden
☐ Ik mag een afgesproken aantal glazen drinken, namelijk...
☐ We hebben geen afspraken gemaakt over het drinken van alcohol
☐ Anders, namelijk:

Deel 5: Alternatieven**18. Wat doe je als je bij de kassa geen alcohol mee krijgt? Meerdere antwoorden mogelijk.**

☐ Ik leg mij er bij neer en drink niet
☐ Ik laat oudere vrienden het alsnog halen
☐ Ik leen van een oudere vriend een ID kaart
☐ Ik ga naar huis en vraag het aan mijn ouders
☐ Ik neem het mee zonder te betalen en zonder het bij de kassa te tonen
☐ Ik probeer het bij een andere winkel of een ander café
☐ Anders, namelijk:

ALCOHOL <18 JAAR IN HOUTEN

19. Waar kijk je naar voor je gaat afrekenen? Meerdere antwoorden mogelijk.

- Ik kijk of er een bekende van mij achter de kassa of bar zit
- Ik kijk naar de leeftijd van de caissière, ik kies liever een jonger/ouder iemand (omcirkelen wat van toepassing is)
- Ik bedenk mij of ik alleen ga of met een groep
- Ik zorg dat ik er door kleding en/of make-up ouder uit zie
- Ik let eigenlijk nergens op
- Anders, namelijk:

20. Wat is de beste smoes die je ooit gehoord/gebruikt hebt om alcohol mee te krijgen?

--

Afsluiting

21. Wat vond je van deze vragenlijst? Kruis aan.

	Klopt helemaal niet	Klopt niet	Klopt een beetje	Klopt	Klopt helemaal
Makkelijk in te vullen	☐	☐	☐	☐	☐
Vragen waren duidelijk	☐	☐	☐	☐	☐
Ik had genoeg tijd	☐	☐	☐	☐	☐
Ik kon mij goed concentreren	☐	☐	☐	☐	☐

Bedankt voor jouw deelname aan deze vragenlijst!

Bijlage 2. Observatielijst onderzoekers

Observatie					
Tijdstip van afname					
Aantal leerlingen in de klas					
Schoolniveau van de klas					
☐ VMBO Theoretische leerweg					
☐ VMBO Kaderberoepsgerichte leerweg					
☐ VMBO Basisberoepsgerichte leerweg					
Leerjaar van de klas					
☐ 3					
☐ 4					
Observaties. Kruis aan.					
	Klopt helemaal niet	Klopt niet	Klopt een beetje	Klopt	Klopt helemaal
Er was onrust/rumoer in de klas	○	○	○	○	○
Er was rumoer buiten de klas	○	○	○	○	○
Er werden vragen gesteld	○	○	○	○	○
Er werd met elkaar gesproken	○	○	○	○	○
Vragen die onduidelijk waren voor de leerlingen					